Materiallar to’plami · Conference Proceedings
QATAG‘ON QURBONLARI: TARIXIY XOTIRA, MILLIY O‘ZLIK VA MA’NAVIY MEROS
10 September – 10 October 2026
UDK 94

QATAG‘ON QURBONLARI MA’NAVIY MEROSINING YOSHLAR MILLIY ONGIGA TA’SIRI

Baxtiyor Xamitovich Tolipov[a,*], Nizomiddin To’lqin o’g’li Raxmonqulov[b]

[a] *Farg‘ona davlat universiteti, Milliy g‘oya kafedrasi mudiri, falsafa fanlari doktori (DSc),*
[b] *Farg’ona davlat universiteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o’qitish metodikasi (ma’naviyat asoslari) yo’nalishi 1-bosqich magistranti*
✉ tolipovbaxtiyor@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada qatag‘on qurbonlarining ma’naviy merosi va uning yoshlar milliy ongi shakllanishidagi ahamiyati ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Milliy ongning tarixiy xotira, ma’rifat, milliy qadriyat, Vatanga daxldorlik va fuqarolik mas’uliyati bilan bog‘liq jihatlari ochib beriladi. Qatag‘on qurbonlari merosini yoshlarga yetkazishning ta’limiy, muzey-pedagogik va ma’naviy-ma’rifiy mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha fikrlar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar

qatag‘on qurbonlari, milliy ong, ma’naviy meros, yoshlar, milliy g‘oya, tarixiy xotira, ma’rifat, vatanparvarlik, fuqarolik mas’uliyati, milliy qadriyat.

DOI: 10.5281/zenodo.23279171

KIRISH

Jamiyatning ma’naviy taraqqiyoti avlodlar o‘rtasidagi vorisiylikning qay darajada ta’minlanganligi bilan chambarchas bog‘liq. Har bir yangi avlod o‘zidan oldingi avlod yaratgan moddiy va ma’naviy boyliklarni o‘zlashtirish orqali ijtimoiy tajribaga kirib keladi. Shu nuqtayi nazardan qatag‘on qurbonlarining ma’naviy merosi bugungi yoshlar milliy ongini shakllantirishda muhim manbalardan biri hisoblanadi. Qatag‘onlar davri jamiyat tarixida inson qadri, erkin fikr, ilm-ma’rifat va milliy o‘zlik masalalari bilan bog‘liq murakkab saboqlarni qoldirgan. Shuning uchun ushbu davrni o‘rganishda faqat jabrlanganlar statistikasi yoki siyosiy voqealar ketma-ketligiga emas, balki insonlarning ma’naviy pozitsiyasi, ilmga munosabati, millat taraqqiyoti haqidagi qarashlari va qoldirgan merosiga ham e’tibor berish zarur. Milliy ong shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar orasida tarixiy xotira alohida o‘rin tutadi. Chunki o‘z tarixini bilgan avlod milliy qadriyatlarning shakllanish manbalarini yaxshiroq anglaydi. O‘z navbatida, qatag‘on qurbonlarining hayoti va ijodini o‘rganish yoshlarda tarixiy jarayonlarga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirishi mumkin.

Milliy ongni faqat milliy ramzlar, urf-odatlar yoki tarixiy sanalarni bilish bilan cheklab bo‘lmaydi. U millatning tarixi, tili, madaniyati, ma’naviy qadriyatlari, ijtimoiy maqsadlari va kelajagiga daxldorlikni anglashni ham o‘z ichiga oladi. Ma’naviy meros esa ana shu anglash jarayonining mazmunli manbalaridan biridir. Qatag‘on qurbonlari qoldirgan asarlar, ilmiy tadqiqotlar, publitsistik materiallar, she’riyat, xotiralar va boshqa manbalar milliy tafakkur tarixini o‘rganish imkonini beradi. Jadidlar merosi bu borada alohida ahamiyatga ega. Ularning ta’lim, ilm-fan, milliy uyg‘onish va jamiyat taraqqiyoti haqidagi qarashlari bugungi yoshlar uchun ham ma’naviy manba vazifasini bajarishi mumkin. Qatag‘on qurbonlarining merosini o‘rganishda asosiy e’tiborni ularning shaxsiy fojiasidan tashqari, milliy taraqqiyotga qo‘shgan hissasiga qaratish zarur. Chunki tarixiy xotira faqat qayg‘uni qayta his qilish emas, balki o‘tmishdagi ma’naviy tajribani bugungi taraqqiyot ehtiyojlari bilan bog‘lash vositasi hamdir.

Yoshlar milliy ongini shakllantirish jarayonida tarixiy xotiraning o‘ziga xos pedagogik xususiyati mavjud. Inson o‘z ajdodlarining hayoti, orzu-intilishlari va ma’naviy tanlovlari bilan tanishganida tarix uning uchun abstrakt tushuncha bo‘lib qolmaydi. Shu nuqtayi nazardan qatag‘on qurbonlari haqidagi ma’lumotlarni muzey ekspozitsiyalari, arxiv hujjatlari, biografik tadqiqotlar, badiiy va hujjatli filmlar, raqamli arxivlar hamda ta’limiy loyihalar orqali yetkazish samarali mexanizm bo‘lishi mumkin. Farg‘ona davlat universiteti qoshidagi «Qatag‘on qurbonlari xotirasi» muzeyida qatag‘on qurbonlariga oid ma’lumotlar, suratlar va buyumlarning jamlanishi, ular haqidagi ilmiy va adabiy materiallarni elektron shaklga o‘tkazish ishlari tarixiy xotirani ta’limiy muhit bilan bog‘lash uchun muhim imkoniyatdir. Bu jarayonda yoshlarning faol ishtirokini ta’minlash muhim. Masalan, talabalar tomonidan muayyan qatag‘on qurbonining hayot yo‘lini o‘rganish, oilaviy arxivlarni izlash, muzey eksponatlarini raqamlashtirish, tarixiy hujjatlar asosida multimediaviy taqdimotlar tayyorlash kabi loyihalar tashkil etilishi mumkin. Bunday yondashuvda yoshlar tarixni tayyor axborot sifatida qabul qilmaydi, balki uni izlash, tahlil qilish va anglash jarayonida bevosita ishtirok etadi. Bu esa tarixiy xotiraning milliy ongga ta’sirini kuchaytiradi.

Qatag‘on qurbonlari merosida ilm va ma’rifat mavzusi alohida o‘rin tutadi. Jadidlar faoliyatiga nazar tashlanganda ham ta’limni isloh qilish, savodxonlikni oshirish, zamonaviy bilimlarni egallash va millat taraqqiyoti uchun ma’rifatli avlodni tarbiyalash masalalari muhim o‘rin egallaganini ko‘rish mumkin. Shu jihatdan milliy g‘oyaning yoshlar ongida qaror topishini ma’rifatdan ajratib bo‘lmaydi. Milliy g‘oya insondan faqat hissiy sadoqatni emas, balki bilim, mas’uliyat, ijtimoiy faollik va yaratuvchanlikni ham talab qiladi. Demak, qatag‘on qurbonlari merosini yoshlar milliy ongiga singdirishning eng samarali yo‘llaridan biri ularning ma’rifiy ideallarini zamonaviy ta’lim va ilm-fan taraqqiyoti bilan bog‘lashdan iborat.

Tarixiy xotiraning tarbiyaviy ahamiyati uning insonda mas’uliyat hissini shakllantira olishi bilan belgilanadi. O‘tmishdagi fojialarni bilish insonni qo‘rqitish uchun emas, balki tinchlik, erkinlik, inson qadri va adolat kabi qadriyatlarning ahamiyatini chuqurroq anglash uchun xizmat qilishi kerak. Shu ma’noda «xotira → anglash → qadrlash → mas’uliyat» zanjiri milliy g‘oya tarbiyasining muhim metodologik modeli bo‘lishi mumkin. Xotira insonga «nima bo‘lganini» ko‘rsatsa, anglash «nega bo‘lganini» tushunishga yordam beradi. Qadrlash esa bugungi tinchlik va erkinlikning qimmatini his qilishni ta’minlaydi. Mas’uliyat esa tarixiy saboqlarni kelajakda takrorlamaslikka qaratilgan fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi.

Qatag‘on qurbonlari ma’naviy merosi yoshlar milliy ongini shakllantirishda muhim intellektual va ma’naviy resurs hisoblanadi. Ushbu merosni o‘rganish orqali yosh avlod milliy tarixning murakkab jarayonlarini anglash, ajdodlar faoliyatiga xolis baho berish va milliy taraqqiyotning ma’naviy asoslarini tushunish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shuning uchun qatag‘on qurbonlari merosini ta’lim jarayoniga kiritishda uchta ustuvor yo‘nalishga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq: birinchisi — tarixiy hujjatlarni chuqur o‘rganish; ikkinchisi — ma’naviy merosni zamonaviy ta’lim texnologiyalari orqali yetkazish; uchinchisi — yoshlarning mustaqil tadqiqot va ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlash. Bunda asosiy maqsad o‘tmishni faqat eslash emas, balki uni anglash orqali milliy ong, milliy g‘urur, ma’rifat va fuqarolik mas’uliyatini mustahkamlashdan iborat bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. «Fidoyilik va jasorat xotirasi». 2026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. «Eng katta maktab, eng katta tarbiya — tarixning o‘zi». 2024.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 22-noyabrdagi 936-son qarori.
4. «Jadidlar merosi — milliy o‘ziga xoslik». O‘zA. 28.04.2026.
5. «Fidoyilik va jasorat xotirasi». O‘zA. 06.05.2026.
6. «Farg‘onadagi “Qatag‘on qurbonlari xotirasi” muzeyiga infotur tashkil etildi». O‘zA. 31.08.2024.